

การมีส่วนร่วมของชุมชนในเวทีประชาคม ของชุมชนโรงเรียนชาตรี อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา

People Participation on Community Stage of Chatreewittaya High School Hatyai, Songkhla Province.

สายสุดา สุขแสง^{1*}, จิรัชยา เจียวก๊ก², พัชณัฐตา องค์กรณะคม³ และสมพล แก้วแทน⁴
Saisuda Suksang^{1*}, Jirachaya Jeawkok², Patsita Ongsoranakom³ and
Somphol Keawtan⁴

^{1,3} อาจารย์ประจำสาขาศึกษาทั่วไป คณะศึกษาศาสตร์และศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยหาดใหญ่

^{1,3} Lecturer, Department of Education, Faculty of Education and Arts, Hatyai University.

² อาจารย์ประจำสาขาวิชาพัฒนาสังคม คณะศึกษาศาสตร์และศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยหาดใหญ่

² Lecturer, Department of Social Development, Faculty of Education and Arts, Hatyai University.

⁴ อาจารย์ประจำสาขาคอนเทมโพรารีสมัยนิยม คณะศึกษาศาสตร์และศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยหาดใหญ่

⁴ Lecturer, Department of Contemporary Music, Faculty of Education and Arts, Hatyai University.

* Corresponding author, e-mail: saisuda@hu.ac.th

บทคัดย่อ

กระบวนการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนถือเป็นปัจจัยสำคัญที่สุดในการจัดการปัญหาต่าง ๆ ของชุมชน นั้นหมายถึงว่า ประชาชนในชุมชนมีเป้าหมายเดียวกันที่จะแก้ไขปัญหา ตั้งแต่ร่วมกันคิด ร่วมกันทำ และร่วมกันรับผลประโยชน์ จึงให้ร่วมมือร่วมแรงร่วมใจกันในการทำงานเพื่อแก้ไขปัญหา และพัฒนาชุมชนของตนเองให้สามารถพึ่งตนเองนำไปสู่ชุมชนเข้มแข็งจัดการตัวเองได้ กรณีของคนในชุมชนที่มีส่วนร่วมในเวทีประชาคมของโรงเรียนชาตรีนั้น แสดงให้เห็นว่าประชาชนต้องการแก้ไขปัญหาให้กับชุมชนในการกำหนดกิจกรรมต่าง ๆ ที่ประสบความสำเร็จล้วนเป็นกิจกรรมที่ตั้งขึ้นมาจากความร่วมมือของชาวบ้านที่มีวัตถุประสงค์เดียวกัน คือ เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งให้ชุมชนสามารถพึ่งพาตนเองได้ และขณะที่ประชาชนในชุมชนสร้างการมีส่วนร่วม เจ้าหน้าที่ของรัฐก็มีหน้าที่สนับสนุนช่วยเหลือในฐานะฝ่ายสนับสนุน สามารถสรุปหลักการมีส่วนร่วมของชุมชนได้ดังนี้

- การเปิดเวทีรับฟังความคิดเห็นของคนในชุมชนเป็นการสร้างโอกาสให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการให้ข้อมูลที่แท้จริงของชุมชน

- กระบวนการเรียนรู้ร่วมกันช่วยกันคิด ช่วยกันทำในการแก้ไขปัญหาลองผิดลองถูกในชุมชนกันเอง มีอิสระในการคิด

- การสร้างให้คนในชุมชนมีเป้าหมายเดียวกันในการแก้ไขปัญหา

- มีการปฏิบัติตามข้อตกลงที่ร่วมกันคิดในชุมชนนั้นๆไปในแนวทางเดียวกัน

- หลังจากปฏิบัติแล้วนำสิ่งที่ได้หรือปัญหาที่เกิดขึ้นมาพูดคุยกันและมีการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นร่วมกันเพื่อให้ได้ในสิ่งที่ดีที่สุดสำหรับการปฏิบัติของชุมชน

คำสำคัญ: การมีส่วนร่วม ประชาคม ประชาสังคม

Abstract

Participation of the community is the most important factor in the management of the community means. People in the community have the same goal to tackle. Since the common idea-sharing and mutual benefit. Provides collaborative efforts in working to resolve the issue. And develop community self-reliance can lead to stronger communities manage themselves. Cases of people in the community who are involved in the school community forum reacquired it. Shows that the problem for the community. In determining the successful activities are activities set up by the merger of the villagers with the same objective is to strengthen the community can become self-reliant. While people in the community and build participation. State officials have a duty to help support you as a director. The principles can be summarized as follows: community involvement.

- An open forum to hear the opinions of people in the community to create opportunities for community participation in providing factual information of the community.

- Learning to think together. Well done to resolve the problems in the community to try to be friendly. Freedom of thought

- Creating a community people with the same goal in troubleshooting.

- Compliance with the agreement together in that community in the same.

- After practice and apply what they have or problems to discuss and fix the problems together to get the best for the community.

Keywords: Participation, community, civil society.

บทนำ

ภายใต้บริบทของการเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง ทั้งภายในและภายนอกประเทศซึ่งส่งผลกระทบต่อโดยตรงและโดยอ้อมต่อวิถีการดำรงชีพของประชาชนอย่างกว้างขวางโดยเฉพาะตั้งแต่การประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ที่มีเนื้อหาสาระเกี่ยวกับการปรับปรุงสิทธิเสรีภาพ หน้าที่และการมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารงานของรัฐ การปรับปรุงโครงสร้างการบริหารงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น การเร่งรัดให้มีการกระจายอำนาจในการบริหาร และการจัดการสาธารณะไปสู่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นโดยเร็วจากผลการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวจึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นทุกแห่งจะต้องเร่งกำหนดจุดมุ่งหมายหรือทิศทางในการพัฒนาของตนให้ชัดเจนมีการกำหนดวิสัยทัศน์ ยุทธศาสตร์ และแนวทางการพัฒนา ที่สอดคล้องกับจุดมุ่งหมายในการพัฒนาอย่างเป็นระบบโดยมีความครอบคลุมภารกิจพัฒนาให้ทุกๆด้าน อันเป็นการแสดงให้เห็นถึงความพร้อมและศักยภาพขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่จะสามารถบริหารงานในความรับผิดชอบตามที่ราชการส่วนกลางและส่วนภูมิภาคได้ถ่ายโอนให้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ แผนพัฒนาท้องถิ่น ได้แก่ แผนพัฒนายุทธศาสตร์การพัฒนาและแผนพัฒนาสามปี จึงเป็นเครื่องมือสำคัญอย่างยิ่งที่จะช่วยสนับสนุนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในการวิเคราะห์สภาพปัญหาและความต้องการของท้องถิ่น เพื่อ

นำไปสู่การกำหนดจุดมุ่งหมายในการพัฒนา การกำหนดภารกิจและแนวทางในการดำเนินงาน ซึ่งจะช่วยให้การกำหนดแผนงานโครงการขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น มีทิศทางที่สอดคล้องและประสานสนับสนุนในจุดมุ่งหมายร่วมกัน ซึ่งนอกจากจะทำให้ปัญหาและความต้องการได้รับการตอบสนองอย่างเหมาะสมแล้ว ยังเป็นการบริหารทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดให้เกิดประโยชน์สูงสุด

เทศบาลนครหาดใหญ่ จึงได้จัดทำโครงการจัดเวทีประชาคมเพื่อส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นขึ้นเนื่องจากการมีส่วนร่วมของประชาชนถือเป็นหลักการสากลที่อารยประเทศให้ความสำคัญและเป็นประเด็นหลักที่สังคมไทยให้ความสนใจเพื่อพัฒนาการเมืองเข้าสู่ระบอบประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม ตามหลักการธรรมาภิบาลที่ภาครัฐจะต้องเปิดโอกาสให้ประชาชนและผู้เกี่ยวข้องทุกภาคส่วนรับรู้ ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ เพื่อสร้างความโปร่งใสและเพิ่มคุณภาพการตัดสินใจของภาครัฐให้ดีขึ้นและเป็นที่ยอมรับร่วมกันของทุกๆ ฝ่าย ในการบริหารราชการเพื่อประโยชน์สุขของประชาชนตามพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน(ฉบับที่ 5) พ.ศ.2545 พระราชกฤษฎีกาว่าด้วยหลักเกณฑ์และวิธีการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี พ.ศ.2546 และรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2550 ซึ่งต่างให้ความสำคัญต่อการบริหารราชการอย่างโปร่งใส สุจริต เปิดเผยข้อมูลและการเปิดโอกาสให้ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายสาธารณะ การตัดสินใจทางการเมือง รวมถึงการตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐในทุกระดับ

จากความเป็นมาข้างต้น ผู้วิจัยจึงศึกษาการมีส่วนร่วมของชุมชนโรงเรียนชาตรีในเวทีประชาคมเพื่อศึกษาการมีส่วนร่วมของชุมชนในเวทีประชาคม รวมถึงศึกษาการจัดเวทีประชาคมของชุมชนโรงเรียนชาตรี ซึ่งสามารถนำมาใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานเพื่อปรับปรุงการทำงานและเพิ่มขีดความสามารถให้ชุมชนให้มีส่วนร่วมมากขึ้น นำไปสู่ชุมชนเข้มแข็งต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- 1) เพื่อศึกษาการมีส่วนร่วมของชุมชนในเวทีประชาคม
- 2) เพื่อศึกษาการจัดเวทีประชาคมของชุมชนโรงเรียนชาตรี

แนวคิด และการทบทวนวรรณกรรม

จากแนวคิด และการทบทวนวรรณกรรมเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของชุมชนในเวทีประชาคม ผู้วิจัยสรุปงานวิจัยที่เกี่ยวข้องได้ดังนี้

1. แนวคิดการมีส่วนร่วมของชุมชน

นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์ (2557) กล่าวว่า แนวคิดเกี่ยวกับการที่ประชาชนมีส่วนร่วมในกิจการต่างๆ ของชุมชนนั้น ได้เกิดขึ้นในชุมชนต่างๆทั่วโลก ทั้งซีกโลกตะวันออกและซีกโลกตะวันตก ดังจะเห็นได้จากประเพณีสงฆ์ ซึ่งมีการปฏิบัติในหมู่เกษตรกรทั่วไป การที่ประชาชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาครอบครัว กลุ่มละแวกบ้าน ชุมชน หมู่บ้าน ตลอดจนสังคมนั้น ได้พัฒนาการชีวิตความเป็นอยู่ของมนุษย์ในครอบครัวและในสังคมให้เจริญก้าวหน้าและผาสุกเรื่อยมา การมีส่วนร่วมเกิดจากแนวคิด เป็นสำคัญ 3 ประการคือ

1. ความสนใจและความห่วงกังวลร่วมกัน ซึ่งเกิดจากความสนใจและความห่วงกังวลส่วนบุคคลซึ่งบังเอิญพ้องต้องกัน กลายเป็นความสนใจและความห่วงกังวลร่วมกันของส่วนรวม

2. ความเดือดร้อนและความไม่พึงพอใจร่วมกัน ที่มีต่อสถานการณ์ที่เป็นอยู่นั้น ผลักดันให้มุ่งไปสู่การรวมกลุ่ม วางแผน และการลงมือกระทำร่วมกัน

3. การตกลงร่วมกันที่จะเปลี่ยนแปลงกลุ่มหรือชุมชนไปในทิศทางที่พึงปรารถนา การตัดสินใจร่วมกันนี้ จะต้องรุนแรงมากพอที่จะให้เกิดความริเริ่ม กระทำการที่สนองตอบความเห็นชอบของคนส่วนใหญ่ที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมนั้น

นำชัย ทนุผล และสุนิสา ทนุผล (2535) กล่าวว่า การมีส่วนร่วมเป็นขบวนการที่ประชาชนมีการร่วมมือร่วมใจกันในการระบุปัญหาความต้องการ การวางแผนและการตัดสินใจในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ เพื่อแก้ปัญหาที่ตนประสบอยู่และร่วมมือกันดำเนินกิจกรรมนั้นให้ลุล่วงไปเพื่อประโยชน์ของชุมชน นอกจากนั้น การมีส่วนร่วมยังช่วยสร้างความรู้สึกรับผิดชอบและความเป็นเจ้าของให้เกิดขึ้นกับประชาชน ทำให้การดำเนินงานโครงการต่างๆ ที่วางไว้ดำเนินไปสู่จุดหมายปลายทางได้ และมีผลให้ประชาชนสามารถช่วยตนเองได้ในระยะยาว โดยไม่ต้องพึ่งความช่วยเหลือจากหน่วยงานทั้งของภาครัฐหรือเอกชนองค์กรต่างๆ ต่อไป แนวทางการมีส่วนร่วม ประกอบไปด้วยขั้นตอนต่างๆ ดังนี้

1. การมีส่วนร่วมของประชาชนในการระบุปัญหาและสาเหตุของปัญหา ขั้นตอนนี้เป็นขั้นตอนที่สำคัญที่สุด เพราะถ้าประชาชนไม่มีบทบาทในการระบุปัญหาและความต้องการของเขาแล้วโครงการต่างๆ ที่วางออกมาจะไร้ประโยชน์ เพราะโครงการที่วางออกมาไม่ได้ตอบสนองความต้องการที่แท้จริงของประชาชน อีกทั้งประชาชนจะมองไม่เห็นความสำคัญของกิจกรรมและการดำเนินกิจกรรมก็จะไม่ประสบความสำเร็จบรรลุเป้าหมายที่วางไว้ ดังนั้น การมีส่วนร่วมของประชาชนในการเข้ามามีส่วนร่วมในการระบุปัญหา วิเคราะห์ปัญหาด้วยตนเอง โครงการที่วางไว้ก็จะสามารถดำเนินไปสู่จุดหมายได้โดยง่าย เพราะประชาชนจะเกิดความรู้สึกที่เป็นเจ้าของโครงการ ซึ่งสามารถตอบสนองความต้องการหรือแก้ปัญหาได้

2. การมีส่วนร่วมในการวางแผนดำเนินกิจกรรม เมื่อประชาชนในชุมชนได้มีส่วนเข้ามามีบทบาทในการระบุปัญหาแล้ว ขั้นตอนต่อไปก็คือ การร่วมกันวางแผนโครงการดำเนินกิจกรรม เพื่อตอบสนองความต้องการหรือแก้ไขปัญหามาด้วยตัวเอง อย่างไรก็ตาม นักพัฒนาหรือผู้มีความรู้ในการวางแผนควรมีส่วนเข้าไปร่วมในการวางแผนด้วย เพื่อคอยให้คำแนะนำแก่ประชาชนในการวางแผนกำหนดทางเลือกในการแก้ปัญหา แต่มีใช้นักพัฒนาเหล่านี้จะไปเป็นผู้วางแผนกำหนดแนวทางแก้ปัญหาเสียเอง เพราะผลเสียที่จะติดตามมากก็คือ ประชาชนจะไม่สามารถดำเนินการช่วยตัวเองได้ในโอกาสต่อ ๆ ไป การที่ประชาชนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมแรงร่วมใจในการตัดสินใจหาแนวทางแก้ไขและแนวทางดำเนินกิจกรรมนี้ จะมีผลทำให้พวกเขาเหล่านี้มีความรู้สึกเป็นเจ้าของในกิจกรรมนั้น และจะนำมาซึ่งความร่วมมือร่วมใจกันดำเนินกิจกรรมที่วางไว้

3. การมีส่วนร่วมในการลงทุนและปฏิบัติงาน เมื่อประชาชนมีความรู้สึกเป็นเจ้าของในกิจกรรมแล้วผลที่ตามมาก็คือ การมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมที่วางไว้ นอกจากนั้นแล้วนักพัฒนาควรกระตุ้นให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการลงทุน ในรูปของทรัพยากรธรรมชาติที่ประชาชนมีอยู่ตามกำลังความสามารถของประชาชน แทนที่จะใช้ทรัพยากรหรือปัจจัยจากภายนอกของชุมชนเสียทั้งหมด การดำเนินกิจกรรมร่วมกันนี้จะเป็นการเสริมสร้างให้ประชาชนรู้จักการทำงานร่วมกันอีกด้วย

4. การมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผล การมีส่วนร่วมของประชาชนในขั้นนี้จะทำให้ประชาชนมีการประเมินว่า ผลงานที่ตัวเองดำเนินไปนั้นได้รับผลดีหรือได้รับประโยชน์มากน้อยเพียงไร และอุปสรรคต่างๆ ที่ได้รับกิจกรรมนั้น การที่ประชาชนมีส่วนร่วมในการประเมินนี้ จะทำให้ประชาชนรู้แจ้งเห็นจริงว่า กิจกรรมที่พวกเขาทำไปนั้นดีหรือไม่ดีอย่างไร ซึ่งพวกเขาจะนำไปใช้วางแผนทางแก้ไขในโอกาสต่อ ๆ ไปได้

2. ทฤษฎีการมีส่วนร่วมของประชาชน

ปลื้ม นัถิ์บุญ (2536) ได้กล่าวถึง ความหมายการมีส่วนร่วมของประชาชน คือ การแบ่งอำนาจในการกำหนดนโยบายและการตัดสินใจกำหนดหรือจัดสรรทรัพยากร ซึ่งจะไม่สามารถทำได้โดยขาดความเข้าใจและประสานงานกันของบุคคลส่วนใหญ่ที่แสดงผ่านกลุ่มตัวแทนในการกำหนดแนวทางแก้ไขปัญหาร่วมกัน

ยุวัฒน์ วุฒิเมธี (2531) ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมของประชาชน หมายถึงการเปิดโอกาสให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมในการคิดริเริ่ม การพิจารณาการตัดสินใจ การร่วมมือปฏิบัติและร่วมรับผิดชอบในเรื่องต่าง ๆ อันมีผลกระทบต่อตนเอง

วันรักษ์ มิ่งมณีนาคิน (2531) ได้ให้ความหมายการมีส่วนร่วมโดยทั่วไป หมายถึง การมีส่วนร่วมอย่างแข็งขันและเต็มใจของกลุ่มบุคคล ผู้มีส่วนร่วมได้เสียทุกขั้นตอนในโครงการของงานพัฒนาโดยเฉพาะอย่างยิ่งการมีส่วนร่วมในอำนาจการตัดสินใจและหน้าที่ความรับผิดชอบ การมีส่วนร่วมจะเป็นเครื่องประกันว่า สิ่งที่มีส่วนได้ส่วนเสียต้องการมากที่สุดนั้น จะได้รับการตอบสนองและทำให้มีความเป็นไปได้มากขึ้น

พิมานา บุรณินทุ (2536) ให้ความหมายว่า การมีส่วนร่วม คือ กระบวนการที่มีสมาชิกของกลุ่มที่มีการกระทำออกมาในลักษณะของการทำงานร่วมกัน ในการที่จะแสดงให้เห็นถึงความสนใจและความต้องการร่วมกัน และมีความต้องการที่จะบรรลุเป้าหมายร่วมกันทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองหรือดำเนินการร่วมกัน เพื่อให้มีอิทธิพลต่ออำนาจตัดสินใจไม่ว่าจะเป็นทั้งทางตรงและทางอ้อม หรืออาจจะเป็นการดำเนินงานร่วมกันในการเพิ่มอำนาจต่อรองทางการเมือง ทางเศรษฐกิจ และการปรับปรุงสภาพทางสังคมของกลุ่ม

3. แนวคิดเกี่ยวกับประชาคม

ประเวศ วะสี (2558) ให้แนวคิดเรื่อง ประชาคม ว่า เป็นการสร้างความเป็นชุมชน (Community building) ความเป็นชุมชน หมายถึง การที่ประชาชนจำนวนหนึ่ง มีวัตถุประสงค์ร่วมกัน มีอุดมคติร่วมกัน หรือความเชื่อร่วมกันในบางเรื่อง มีการติดต่อสื่อสารรวมกัน หรือมีการรวมกลุ่มกันจะอยู่ห่างกันก็ได้ มีความเอื้ออาทรต่อกัน มีเรื่องจิตใจเข้ามาด้วย มีความรัก มีมิตรภาพ มีการเรียนรู้ร่วมกันในการกระทำ ในการปฏิบัติบางสิ่งบางอย่าง จะเป็นเรื่องใดก็ได้ เมื่อเราดูความเป็นชุมชนเกิดขึ้น เราจะเห็นภายในชุมชนสิ่งเหล่านี้เกิดขึ้น

1. เกิดความสุข เป็นความสุขของคนร่วมกัน จึงจะมีการ Share สิ่งต่างๆด้วยกัน
2. มีประสิทธิภาพที่จะทำงานให้ประสบผลสำเร็จ ซึ่งเรื่องนี้จำมีสูงมากเรียกว่า สูงอย่างไม่มีที่สิ้นสุด ทำอะไรสำเร็จได้ง่าย
3. มีการจัดการ เมื่อมีองค์กรขึ้น มีความรับผิดชอบ ก็ต้องมีการจัดการซึ่งเป็นการจัดให้มีการเรียนรู้ร่วมกัน ซึ่งจะมีพลัง มีตนบอกว่า “การจัดการทำสิ่งที่เป็นไปได้ เป็นไปได้”

หัวใจของการพัฒนาแบบยั่งยืนอยู่ที่ Community Organization ซึ่งประกอบด้วย

1. Community Organization มีการรวมตัวเป็นชุมชน
2. Learning ต้องเป็น Active Learning ไม่เป็นแบบ Teaching
3. Knowledge คือ ตัวความรู้ ซึ่งจะต้องมีการเรียนรู้และทำให้ความรู้เป็นประโยชน์

นิธิ เอียวศรีวงศ์ (2558) ให้แนวคิด ประชาสังคม ไว้ว่าสนใจว่า ประชาสังคม หมายถึง กลุ่มคนที่รู้สึกตัวเองเป็นกลุ่มเดียวกัน ในการที่จะมีประชาสังคมได้นั้นจะต้องประกอบด้วย

1. จะต้องสามารถ Identify ร่วมกันว่าเป็นพวกเดียวกัน
2. มีความสัมพันธ์โดยไม่รู้จักกัน อาศัยอยู่บนพื้นฐานสิทธิ ต้องยอมรับสิทธิบางอย่างของกันและกัน

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

เพียงเดือน ขำสีเมฆ (2542) ได้ศึกษาเรื่อง “การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการอ่างเก็บน้ำแม่เมาะ อำเภอมะเมาะ จังหวัดลำปาง” สรุปว่า การรับรู้ข่าวสารเรื่องการดูแลรักษาอ่างเก็บน้ำแม่เมาะ การใช้ประโยชน์จากอ่างเก็บน้ำแม่เมาะในการดำรงชีพ ความต้องการใช้น้ำในการทำเกษตรและการประมง การรับรู้ถึงความเสื่อมโทรมของอ่างเก็บน้ำแม่เมาะ มีความสัมพันธ์โดยตรงกับการมีส่วนร่วมในการจัดการอ่างเก็บน้ำแม่เมาะ แต่ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับคุณค่าของอ่างเก็บน้ำแม่เมาะไม่มีความสัมพันธ์โดยตรงกับการมีส่วนร่วมในการจัดการอ่างเก็บน้ำแม่เมาะและการมีส่วนร่วมของประชาชนจะมีส่วนร่วมในขั้นตอนการปฏิบัติมากที่สุด ส่วนการมีส่วนร่วมในการเฝ้าระวังและการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจจะน้อยลงตามลำดับ

สรสรเสริญ ทองสำนึก (2542) ได้ศึกษาเรื่อง “การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่าชุมชนบ้านทรายทอง อำเภอมะเมาะ จังหวัดลำปาง” พบว่า จำนวนที่ดินทำกินของครัวเรือนไม่มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมของประชาชน ส่วนการได้รับประโยชน์จากป่าและการได้รับข่าวสารเรื่องป่าชุมชน จะมีความสัมพันธ์โดยตรงกับการมีส่วนร่วมของประชาชน

รุ่งอรุณ บุญสายันต์ และนันทพร สอนศิลป์ (2543) ได้ศึกษาวิจัยปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของผู้นำองค์กรในเครือข่ายและสมาชิกในการดำเนินกิจกรรมประชาคมจังหวัดขอนแก่นวัดฤๅษะสงฆ์ เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของผู้นำองค์กรในเครือข่ายประชาคมและสมาชิกประชาคมในการดำเนินกิจกรรมประชาคมจังหวัดขอนแก่น คือ แรงจูงใจที่ทำให้ผู้นำเครือข่ายและสมาชิกประชาคมเข้าร่วมกิจกรรม สภาพแวดล้อม แนวคิดองค์ประกอบและเงื่อนไขประชาคม การบริหารจัดการประชาคม กิจกรรมประชาคม และในกระบวนการมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมประชาคม ได้แก่ การมีส่วนร่วมในการระดมทรัพยากร การมีส่วนร่วมในการวางแผน การมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรม การมีส่วนร่วมในการประเมินผล ปัญหาและขั้นตอนการดำเนินกิจกรรมที่ผู้นำองค์กรในเครือข่าย และสมาชิกประชาคม พบว่า ปัญหาที่ต้องการให้จัดกิจกรรมมีลำดับความสำคัญดังนี้ ด้านเศรษฐกิจ เรื่องการฟื้นฟูเศรษฐกิจตกต่ำ ด้านการเมือง เรื่องการเลือกตั้งระบบใหม่ ด้านสังคม เรื่องยาเสพติด ด้านการศึกษา เรื่อง พ.ร.บ. การศึกษาแห่งชาติ ด้านวิทยาศาสตร์และสิ่งแวดล้อม เรื่องน้ำเสีย ด้านสาธารณสุข ด้านวัฒนธรรม เรื่องภูมิปัญญาไทยท้องถิ่น ขั้นตอนกิจกรรมที่ผู้นำองค์กรในเครือข่ายและสมาชิกต้องการมีส่วนร่วม คือ ต้องการมีส่วนร่วมในขั้นตอนของการวางแผน การดำเนินกิจกรรม การระดมทรัพยากรและการประเมินผลตามลำดับ

บัณฑูร ประดิษฐ์สุวรรณ (2544) ได้ศึกษาวิจัยเรื่องปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของประชาชนในจังหวัดนครสวรรค์ พบว่า การเสริมสร้างความเข้มแข็งของประชาชนประชาชนและผู้ที่เกี่ยวข้องจะต้องมีความรู้ ความเข้าใจในเรื่องของประชาคมและจะต้องมีการสร้างจิตสำนึกให้กับประชาชน เห็นความสำคัญในการร่วมแก้ไขปัญหาของชุมชน ปัญหาอุปสรรคในการดำเนินงาน เกิดจากการที่ประชาชนและผู้ที่เกี่ยวข้องยังขาดความรู้ ความเข้าใจที่ถูกต้อง ในเรื่องประชาคมและการดำเนินงานสร้างความเข้มแข็งของประชาคมในอนาคตเป็นสิ่งจำเป็นและจะต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่อง

กรอบแนวคิดการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ใช้กรอบแนวคิดของการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยใช้วิธีการวิเคราะห์ชุมชนแบบมีส่วนร่วม (Participatory Rural Appraisal, PRA) โดยการหาข้อมูล หาปัญหา และวิเคราะห์ว่าอะไรเป็นเหตุเป็นผล โดยชุมชนมีส่วนร่วม PRA จึงกำเนิดจากแนวคิดที่ว่าการศึกษาชุมชนเป็นสิ่งที่ชุมชนควรกระทำโดยเฉพาะสิ่งที่ชุมชนไม่รู้ มองข้าม หรือเข้าใจไม่ถูกต้อง เช่น ไม่ได้ตระหนักถึงปัญหาที่กำลังจะเกิดขึ้นในอนาคตอันใกล้ รู้ปัญหาแต่ไม่รู้สาเหตุของปัญหาที่เกิดขึ้น ว่ามีสาเหตุมาจากอะไร ทำให้ไม่สามารถหาทางป้องกันหรือแก้ปัญหานั้นได้อย่างทันท่วงที (ณัฐพฤทธ์ แก้วพิบูลย์ และคณะ, 2547) ดังนั้นข้อมูลที่ได้จากวิธีการสนทนากลุ่ม (Focus group Discussion) มีการจัดทำประชาคมและแลกเปลี่ยนประสบการณ์ผ่านการเสวนาตามธรรมชาติให้อิสระเต็มที่ในการแสดงความคิดเห็น สามารถสะท้อนความคิด ความเชื่อของทุกคนได้โดยอิสระ ไม่มีการครอบงำโดยมุ่งหวังให้เกิดองค์ความรู้ใหม่ที่เป็นแนวทางในการเลือกผู้นำชุมชน โดยนำเทคนิคของ PRA ได้แก่ การสังเกตอย่างมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม การสนทนากลุ่ม มารวบรวมข้อมูล

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิเคราะห์ชุมชนแบบมีส่วนร่วมเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพที่ใช้วิธีการวิเคราะห์ชุมชนแบบมีส่วนร่วม (Participatory Rural Appraisal, PRA) พื้นที่ในการวิจัย ผู้วิจัยเลือกแบบเจาะจง ได้แก่ ทำการศึกษาเฉพาะชุมชนโรงเรียนชาตรี อำเภอบางขัน จังหวัดสงขลา ซึ่งเป็นชุมชนที่ให้ความร่วมมือในการจัดทำประชาคมเป็นอย่างดี ผู้วิจัยเลือกผู้ให้ข้อมูลหลักแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive Sampling) ซึ่งเก็บข้อมูลจนกระทั่งข้อมูลอิ่มตัว (สุภางค์ จันทวานิช, 2554) และมีการเก็บข้อมูลเพิ่มเติมซึ่งมีข้อมูลอิ่มตัวเพื่อให้ได้มุมมองที่หลากหลาย (ศิริพร จิรวัดณ์กุล, 2553) ในการวิจัยครั้งนี้ผู้ให้ข้อมูลประกอบด้วยอดีตผู้นำชุมชน ประชาชนที่แสดงความคิดเห็นในการทำเวทีประชาคม รวมจำนวน 15 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ซึ่งผู้วิจัยได้ทำการพัฒนาตนเองโดย การศึกษาเอกสารต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมของประชาชน การมีส่วนร่วมของชุมชน โดยการวิจัยครั้งนี้ใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลที่หลากหลาย ได้แก่ 1) ศึกษาจากเอกสารต่างๆที่เกี่ยวข้อง 2) การสังเกตแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม (Participation Observation and Non Participation Observation) 3) การบันทึกภาคสนาม (Field notes) 4) การสนทนากลุ่ม (Focus group Discussion) 5) การจัดเวทีเสวนาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ 6) แนวคำถาม (Interview guideline) ประกอบด้วยแนวคำถามในการสนทนากลุ่ม โดยสร้างแนวคำถามตามวัตถุประสงค์ที่ต้องการศึกษาในประเด็นเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของชุมชนในเวทีประชาคมการจัดเวทีประชาคมของชุมชนโรงเรียนชาตรี ขั้นตอนการดำเนินการวิจัย แบ่งออกเป็น 3 ระยะ คือ ระยะที่ 1 การเตรียมก่อนการเก็บข้อมูล ระยะ ที่ 2 การวิเคราะห์ชุมชนแบบมีส่วนร่วม และระยะที่ 3 ได้ผู้นำชุมชน

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลในครั้งนี้ได้ใช้แนวทางของการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ เนื่องด้วยงานวิจัยคุณภาพ นั้นเป็นวิธีการที่แบบเนียน ละเอียดอ่อน และยืดหยุ่น (จิรัชยา เจียวก๊ก และวันชัย ธรรมสังการ, 2556) ด้วยการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content analysis) การตรวจสอบข้อมูลตรวจสอบแบบสามเส้า (Triangulation)

สรุปและอภิปรายผล

1. การมีส่วนร่วมของชุมชนในเวทีประชาคม สอดคล้องกับงานวิจัยของเพียงเดือน ขำสีเมฆ (2542) ได้ศึกษาเรื่อง “การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการอ่างเก็บน้ำแม่เกาะ อำเภอมะนัง จังหวัดลำปาง ในการให้ชุมชนได้รู้ข้อมูลข่าวสารข้อมูลต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องและส่งผลกระทบต่อชุมชนโดยมีความสัมพันธ์โดยตรงกับการมีส่วนร่วมในการจัดการอ่างเก็บน้ำแม่เกาะ และสรรเสริญ ทองสำนึก (2542) ที่ได้ศึกษาเรื่อง “การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่าชุมชนบ้านทรายทอง อำเภอมะนัง จังหวัดลำปาง” พบว่าจำนวนที่ดินทำกินของครัวเรือนไม่มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมของประชาชน ส่วนการได้รับประโยชน์จากป่าและการได้รับข่าวสารเรื่องป่าชุมชน จะมีความสัมพันธ์โดยตรงกับการมีส่วนร่วมของประชาชน จนสามารถแก้ไขปัญหาได้ การมีส่วนร่วมของชุมชนโรงเรียนชาตรีในเวทีประชาคมนั้นในการแก้ไขปัญหาในชุมชนหรือเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในชุมชนนั้นๆ ให้ดีขึ้นจะต้องเกิดจากชุมชนเองโดยเจ้าหน้าที่ของรัฐมีหน้าที่คอยช่วยเหลือ ซึ่งสามารถสรุปหลักการเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของชุมชนได้ดังนี้

- การรับฟังความคิดเห็นของชุมชนเป็นการเปิดโอกาสให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการให้ข้อมูลที่เป็นข้อเท็จจริง ทราบถึงปัญหาที่แท้จริงของชุมชน
  - กระบวนการเรียนรู้ร่วมกันช่วยกันคิด ช่วยกันทำในการแก้ไขปัญหาลองผิดลองถูกในชุมชนกันเอง มีอิสระในการคิดซึ่งอาจจะเรียกว่ามีการวางแผนร่วมกันก็ได้
  - การมีเป้าหมายเดียวกันในการร่วมกันแก้ไขปัญหา
  - มีการปฏิบัติตามแนวทางที่ร่วมกันคิดในชุมชนนั้นๆ ไปในแนวทางเดียวกัน
  - หลังจากปฏิบัติแล้วนำสิ่งที่ได้หรือปัญหาที่เกิดขึ้นมาพูดคุยกันและมีการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นร่วมกันเพื่อให้ได้ในสิ่งที่ดีที่สุดสำหรับการปฏิบัติของชุมชน
- ดังนั้นการมีส่วนร่วมของชุมชนจึงเป็นปัจจัยที่สำคัญที่จะทำให้เกิดการพัฒนาในชุมชนอย่างยั่งยืนและเป็นการสร้างชุมชนที่เข้มแข็งต่อไป

2. การจัดเวทีประชาคมของชุมชนโรงเรียนชาตรี

กระบวนการจัดทำเวทีประชาคมจัดว่าเป็นกลยุทธ์ที่มีความสำคัญยิ่งต่อกระบวนการขับเคลื่อน ซึ่งอาจกล่าวได้ว่า “เวทีประชาคมเป็นทั้งวิธีการและเป้าหมาย” เพราะจะช่วยให้ผู้ร่วมเวทีประชาคมทุกฝ่ายทั้งภาครัฐและประชาชนเกิดการรับรู้และเข้าใจ ในบริบทที่เป็นอยู่จริงของสถานการณ์ในชุมชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกรณีที่ภาคราชการที่เกี่ยวข้องได้ลงไปร่วมศึกษาชุมชนอย่างใกล้ชิดและต่อเนื่องในทุกครั้งที่มีการจัดเวทีประชาคมจะเป็นการเข้าถึงประชาชนอย่างแท้จริงอันจะนำไปสู่การเข้าใจจริงและถูกต้องเกี่ยวกับชุมชน ซึ่งในส่วนที่กล่าวมานี้จะยังผลเกื้อกูลให้การพัฒนาพื้นที่ ได้ดำเนินการไปบนพื้นฐานของการบูรณาการการทำงานร่วมกันระหว่างภาครัฐและประชาชน เพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่สอดคล้องกับ

ปัญหาความต้องการที่แท้จริงของประชาชนและตอบสนองพันธกิจได้อย่างสมบูรณ์ ทั้งนี้ในการจัดทำเวทีประชาคมมีเป้าหมายดังนี้

- เพื่อให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องได้เรียนรู้สถานการณ์ที่เป็นจริงของชุมชน
- เพื่อให้ประชาชนที่เข้าร่วมเวทีประชาคมได้ร่วมกันระดมและเสนอปัญหาความต้องการที่แท้จริงของคนส่วนใหญ่ในชุมชน
- เพื่อให้ชุมชนได้ร่วมกันพิจารณากำหนดกิจกรรมทางเลือกที่จะแก้ไขปัญหา
- เพื่อให้เจ้าหน้าที่ภาครัฐที่เข้าร่วมเวทีประชาคมร่วมกับประชาชนได้ร่วมกันแก้ไขปัญหาของชุมชน

- เพื่อให้ผู้ร่วมเวทีประชาคมได้ร่วมกันทบทวนหรือจัดทำแผนชุมชน

การจัดเวทีประชาคมของชุมชนโรงเรียนชาตรีเป็นไปด้วยความเรียบร้อยและดำเนินการไปตามกฎกติกาที่ชาวบ้านในชุมชนได้เสนอ เช่น กำหนดเวลาในการรับลงทะเบียนโดยชาวบ้านสามารถลงทะเบียนได้ตั้งแต่เวลา 16.00 น. – 18.30 น. เมื่อถึงเวลาตามที่ได้ตกลงกันแล้วนั้นจะเปิดรับการลงทะเบียน และในระหว่างช่วงที่มีการลงทะเบียนนั้นชาวบ้านจะต้องนำบัตรประชาชนมาเพื่อยืนยันว่าอาศัยอยู่ในชุมชนโรงเรียนชาตรี ถ้าหากบัตรประชาชนที่นำมาเพื่อยืนยันสิทธิ์นั้นเป็นที่ยู้อื่นหรือย้ายมาจากที่อื่นก็จะชี้แจงให้ชาวบ้านนำทะเบียนบ้านมาด้วยเพื่อยืนยันว่าอาศัยอยู่ในพื้นที่นี้ โดยจะชี้แจงรายละเอียดต่าง ๆ ก่อนเปิดรับการลงทะเบียนเพื่อไม่ให้เป็นการรบกวนเวลาชาวบ้านในชุมชนมากเกินไป

ข้อเสนอแนะ

1. ควรมีการศึกษาเพื่อสรุปปัจจัยและปัญหา ในการเลือกคณะกรรมการชุมชนแต่ละครั้ง เพื่อนำไปพัฒนาปรับปรุงในการเลือกคณะกรรมการชุมชนครั้งต่อไป
2. ควรมีการศึกษาคุณลักษณะของผู้รับสมัครคณะกรรมการชุมชนที่ประชาชนต้องการ

เอกสารอ้างอิง

จิรัชยา เจียวกัก และวันชัย ธรรมสังการ. (2556). ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมวิธี. *วารสารหาดใหญ่ วิชาการ*, 11(1); 39-46.

ณัฐพฤทธ์ แก้วพิบูลย์ และคณะ.(2547) *การศึกษาชุมชนในโครงการส่งเสริมการผลิตเอกสารชุด การเรียนที่เป็นการสรุปเนื้อหาในรูปแบบอ็เล็กทรอนิกส์*. กรุงเทพฯ

นำชัย ทนุผล และสุนิสา ทนุผล. (2535). *รายงานการวิจัย การรับบริการข่าวสารทางการเกษตรของสตรี เกษตรในจังหวัดเชียงใหม่*. เชียงใหม่: สถาบันเทคโนโลยีเกษตรแม่โจ้.

นิตี เอียวศรีวงศ์.(2558). *สุขภาพและการจัดการ*. 18 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2558.เว็บไซต์:

http://www.elearning.msu.ac.th/opencourse/0701501/Unit01/un01_07.htm

นिरันดร จงวุฒิเวศย์. (2557). *กลวิธี แนวทาง วิธีการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา*. กรุงเทพฯ: ศูนย์ศึกษานโยบายสาธารณสุข มหาวิทยาลัยมหิดล.

บัณฑิต ประดิษฐ์สุวรรณ. (2544). *ปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของ ประชาคม ในจังหวัดนครสวรรค์*. วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการเมืองและการปกครอง มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

- ประเวศ วะสี. (2558). *แนวคิดเกี่ยวกับประชาคม*, 18 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2558. เว็บไซต์:
http://www.elearning.msu.ac.th/opencourse/0701501/Unit01/un01_07.htm
- ปลื้ม นันถึ้อบุญ. (2536). *ความตระหนักและบทบาทที่คาดหวังในการมีส่วนร่วมของกรรมการสภาตำบล เพื่อการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลน ณ เขตป่าสงวนแห่งชาติ ป่าอ่าวมหาชัยฝั่งตะวันตก และป่ามหาชัยฝั่งตะวันออก จังหวัดสมุทรสาคร*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยมหิดล.
- เพียงเดือน ขำสีเมฆ. (2542). *การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการอ่างเก็บน้ำแม่เกาะ อำเภอมะแมะ จังหวัดลำปาง*. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- พิมานา บุรณินทุ. (2536). *การมีส่วนร่วมของกลุ่มสตรีในกิจกรรมการศึกษาและการพัฒนาในชุมชนบ้านปวง กิ่งอำเภอยางชุมน้อย จังหวัดศรีสะเกษ*. มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
- ยุวัฒน์ วุฒิเมธี. (2531). *หลักการพัฒนาชุมชนและการพัฒนาชนบท*. กรุงเทพฯ: ห.ส.น.ไทยอนุเคราะห์ไทย.
- รุ่งอรุณ บุญสายันต์ และนันทพร สอนศิลป์. (2543). *ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของผู้นำองค์กรในเครือข่าย และสมาชิกประชาคม ในการดำเนินกิจกรรมประชาคม จังหวัดขอนแก่น*. ขอนแก่น: คณะมนุษยศาสตร์สังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- วันรักษ์ มิ่งมณีนาคิน. (2531). *การพัฒนาชนบทไทย*. วิทยานิพนธ์สังคมสงเคราะห์ศาสตรมหาบัณฑิต สาขาสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ศิริพร จิรวัดนกุล. (2553). *การวิจัยเชิงคุณภาพด้านวิทยาศาสตร์สุขภาพ*. กรุงเทพฯ : วิทยพัฒน์.
- สรรเสริญ ทองสำนึก. (2542). *การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่าชุมชนบ้านทรายทอง อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง*. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- สุภางค์ จันทวานิช. (2554). *การวิเคราะห์ข้อมูลในการวิจัยเชิงคุณภาพ*. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.